

บทที่ ๖

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในการพัฒนาความเมตตากฎหมายของนักเรียนชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ ๔ – ๕ โรงเรียนบ้านท่าฤทธิ อำเภอวังม่วง จังหวัดสระบุรีในครั้งนี้ ผู้วิจัยขอสรุปการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ เป็น ๓ ตอน ดังนี้

๑. สรุปผลการวิจัย
  ๒. อภิปรายผลการวิจัย
  ๓. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย
- ซึ่งแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียดดังนี้

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยและพัฒนาความเมตตากฎหมายของนักเรียนชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ ๔ – ๕ โรงเรียนบ้านท่าฤทธิ อำเภอวังม่วง จังหวัดสระบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาความเมตตากฎหมายของนักเรียน โดยเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ตั้งอยู่บนฐานของความเชื่อมั่นที่ว่าผู้มีส่วนสำคัญและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนามีศักยภาพเพียงพอที่จะพัฒนาการขาดความเมตตากฎหมายของนักเรียนได้ถ้าได้รับการเสริมพลัง (empowerment) ที่เหมาะสม ดังนั้นจึงใช้การวิจัยและพัฒนา (research and development : R&D) แบ่งการวิจัยเป็น ๓ ระยะคือ ระยะที่ ๑ ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการการพัฒนา ระยะที่ ๒ แสวงหาแนวทางและวิธีการและดัชนีชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนา และระยะที่ ๓ นำแนวทางที่ได้ไปพัฒนาความเมตตากฎหมายของนักเรียนโดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research : PAR) เป็นการวิจัยที่เน้นการมีส่วนร่วมอย่างสำคัญจากผู้มีส่วนสำคัญและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายในทุกขั้นตอนของการวิจัยและพัฒนา

การวิจัยและพัฒนาครั้งนี้เป็นการสร้างโอกาสให้ผู้มีส่วนสำคัญและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาความเมตตากฎหมายของนักเรียนทุกคนมาร่วมกันเรียนรู้และดำเนินกิจกรรมการพัฒนาในแต่ละขั้นตอนตามความเหมาะสมกับการวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษา ๒ ด้าน คือ ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูล และด้านการไม่เบียดเบียนผู้อื่นให้เป็นทุกข์เป็นกรอบการวิจัย ซึ่งผลการวิจัยผู้วิจัยขอเสนอตามลำดับ ดังนี้

๑. สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการการพัฒนาความเมตตากฎหมายของนักเรียนชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ ๔ – ๕ โรงเรียนบ้านท่าฤทธิ อำเภอวังม่วง จังหวัดสระบุรี

๑.๑ ข้อมูลจากการตอบแบบสอบถาม

๑.๑.๑ ความเมตตากรุณาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ ๔-๕ พบว่านักเรียนมีความเมตตากรุณาในด้านความรู้ความเข้าใจซึ่งมีปัญหานั้นสามารถเรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุดได้ดังนี้

๑) ความกรุณาคือความสงเคราะห์ให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ (ร้อยละ ๒๖.๑)

๒) แด้มเห็นกึ่งถือแล้วจับไปวางลงที่พื้นถือว่าแด้มมีความเมตตากรุณา (ร้อยละ ๒๖.๒)

๓) โด่งเห็นสุนัขเข้าไปโรงอาหารเวลาพักเที่ยงจึงโยนเศษอาหารที่รับประทานอยู่ให้สุนัขแสดงว่าโด่งมีความเมตตากรุณา (ร้อยละ ๔๗.๘)

๔) ความเมตตาคือความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ (ร้อยละ ๕๒.๒)

๕) น้อยเป็นเจ้าหน้าที่มูลนิธิปอเต็กตึ๊งแสดงว่าน้อยมีความเมตตากรุณา (ร้อยละ ๖๐.๙)

๖) น้อยเป็นเจ้าหน้าที่มูลนิธิปอเต็กตึ๊งแสดงว่าน้อยมีความเมตตากรุณา (ร้อยละ ๖๐.๙)

๗) ต่ายขับรถจักรยานยนต์ไปอำเภอ เห็นคนบาดเจ็บข้างถนนต่ายเกิดอาการกลัวและไปบอกตำรวจให้มาพาคนบาดเจ็บไปส่งโรงพยาบาลที่อำเภอแต่หมอก็ช่วยชีวิตเขาไม่ได้แสดงว่าต่ายมีความเมตตากรุณา (ร้อยละ ๖๕.๒)

๘) บอยช่วยเหลือคนที่ตกน้ำ แสดงว่าบอยเป็นคนมีความเมตตากรุณา (ร้อยละ ๗๘.๓)

๑.๑.๒ นักเรียนมีความเมตตากรุณาในด้านเจตคติเกี่ยวกับความเมตตากรุณาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ ๔ - ๕ ซึ่งสามารถเรียงลำดับปัญหาจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุดได้ดังนี้

๑) คุณป้า मैंนอยู่บ้านมีความรู้สึกไม่สบายใจ เพราะนึกภาพ เวลาฆ่าปลาเป็นๆ คุณป้า मैंนเลยซื้อปลามาปล่อยที่หลังวัดแสดงว่าป้า मैंนมีความเมตตากรุณา (ร้อยละ ๖๐.๙)

๒) กุ้งอยู่หอพักกับเพื่อน วันหนึ่งกุ้งได้เข้าห้องน้ำเห็นในห้องน้ำไม่สะอาดกุ้งได้ทำความสะอาดห้องน้ำ แสดงว่ากุ้งมีความเมตตากรุณาต่อเพื่อน (ร้อยละ ๖๕.๒)

๓) บอลนั่งรถบัสไปกับชม บอลเห็นชมไม่สบายเกิดอาการจะอาเจียนบอลเลยช่วยเอาถุงพลาสติกมาให้ชมและช่วยปฐมพยาบาล แสดงว่า บอลเป็นคนมีความเมตตากรุณา (ร้อยละ ๗๓.๙)

๔) การช่วยเหลือมดที่กำลังจมน้ำเป็นการแสดงถึงความเมตตากรุณา (ร้อยละ ๗๘.๓)

๕) ปุ่มช่วยครอบครัวยืดหยุ่นในวันหยุดของโรงเรียน แสดงว่าเด็กหญิงปุ่มมีความเมตตากรุณาต่อพ่อแม่ (ร้อยละ ๘๓.๖)

๑.๑.๓ นักเรียนมีความเมตตากรุณาในด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลและไม่เบียดเบียนผู้อื่นให้เป็นทุกข์ พบว่า นักเรียนส่วนมากมีพฤติกรรมขาดความเมตตากรุณา ซึ่งสามารถเรียงลำดับปัญหาจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุดได้ดังนี้

- ๑) ไปรังแกสัตว์ชนิดต่างๆ ($\mu = ๒.๑๔$)
- ๒) ช่วยเหลือสัตว์ที่บาดเจ็บต่างๆ ชนิด ($\mu = ๒.๘๖$)
- ๓) ช่วยห้ามเพื่อนที่กำลังทะเลาะกันในโรงเรียน ($\mu = ๒.๘๗$)
- ๔) ช่วยครูล้างภาชนะและเก็บสถานที่ทานอาหารให้สะอาดเหมือนเดิม เวลาทานอาหารเที่ยง ($\mu = ๒.๙๑$)
- ๕) ห้ามเพื่อนที่กำลังจะรังแกสัตว์และช่วยครูถือของเข้าห้องเรียน ($\mu = ๒.๙๕$)
- ๖) แบ่งเบาภาระจากการเลี้ยงน้องของพ่อแม่ ($\mu = ๓.๐๐$)
- ๗) ช่วยเหลือคุณครูและเพื่อนในเวลาทำงาน ($\mu = ๓.๑๓$)
- ๘) จัดรองเก้าอี้ให้เพื่อนเมื่อเพื่อนเรียงรองเก้าอี้ไม่เป็นระเบียบ ($\mu = ๓.๓๐$)
- ๙) ให้อาหารสัตว์ชนิดต่างๆ ($\mu = ๓.๓๕$)
- ๑๐) เมื่อนักเรียนพบขยะในและนอกโรงเรียนเก็บไปทิ้งลงในถังขยะ ($\mu = ๓.๕๗$)

๒. ปัญหาที่ทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมขาดความเมตตากรุณาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ ๔-๕ พบว่าสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาสามารถแบ่งออกเป็น ๒ ด้าน คือ สาเหตุเกิดจากตัวนักเรียนเอง และสาเหตุเกิดจากโรงเรียน

๒.๑ ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูล พบว่านักเรียนยังขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับความเมตตากรุณาของนักเรียนและขาดจิตสำนึกในบทบาทและการทำหน้าที่ของตนเองเกี่ยวกับความเมตตากรุณาของนักเรียน

๒.๒ ด้านไม่เบียดเบียนผู้อื่นให้เป็นทุกข์ พบว่านักเรียนยังขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับความเมตตากรุณาของนักเรียนและขาดจิตสำนึกในบทบาทและการทำหน้าที่ของตนเองเกี่ยวกับความเมตตากรุณาของนักเรียน

๓. ความต้องการการพัฒนาความเมตตากรุณาของนักเรียนพบว่า ความต้องการการพัฒนาของนักเรียน และโรงเรียนมีดังนี้

๓.๑ ด้านนักเรียนต้องการความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับเมตตากรุณาของนักเรียน และเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเองและต้องการให้โรงเรียนหรือครูได้สอนหรือเน้น

ในเรื่องการสร้างจิตสำนึกความเมตตากรุณาของนักเรียนให้มากยิ่งขึ้น และต้องการให้มีกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ ที่ส่งเสริมให้ความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับความเมตตากรุณาของนักเรียน

๓.๒ ด้านโรงเรียนมีความต้องการสื่อความรู้ที่เกี่ยวข้องกับความเมตตากรุณาของนักเรียนทั้งโดยตรงและโดยอ้อมเพื่อให้นักเรียนศึกษาและต้องการการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายในการร่วมกันแก้ไขปัญหาการขาดเมตตากรุณาของนักเรียน โดยเฉพาะ การมีส่วนร่วมจากผู้ปกครองนักเรียนและชุมชน

๔. แนวทาง วิธีการพัฒนาและดัชนีชี้วัดความสำเร็จในการพัฒนาความเมตตากรุณาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ ๔ – ๕ โรงเรียนบ้านท่าฤทธิ อำเภอวังม่วง จังหวัดสระบุรี พบว่า การพัฒนาต้องอาศัยความร่วมมือที่ดีจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายโดยเฉพาะนักเรียนและโรงเรียนดังนี้

๔.๑ ด้านนักเรียน

๔.๑.๑ จัดให้มีโครงการที่เสริมสร้างลักษณะนิสัยด้านความเมตตากรุณาของนักเรียนเช่น โครงการเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรมพัฒนาความเมตตากรุณา

๔.๑.๒ เสริมสร้างความรู้และสร้างจิตสำนึกด้านความเมตตากรุณา ด้วยการสอดแทรกเนื้อหาความเมตตากรุณาของนักเรียนจัดลงในกิจกรรม หนังสือธนาคารความดี

๔.๒ ด้านโรงเรียน

๔.๒.๑ หาสื่อความรู้ที่แสดงถึงผลกระทบที่เกิดจากการขาดความเมตตากรุณาของนักเรียน

๔.๒.๒ จัดให้มีโครงการที่เสริมสร้างลักษณะนิสัยด้านความเมตตากรุณาของนักเรียน เช่น โครงการเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรมพัฒนาความเมตตากรุณา โครงการหนังสือธนาคารความดี ทั้งนี้ให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา

๔.๓ ดัชนีชี้วัดความสำเร็จในการพัฒนาความเมตตากรุณาของนักเรียน ได้แก่ นักเรียนมีระดับความเมตตากรุณาของนักเรียนที่เพิ่มขึ้นอยู่ในระดับค่อนข้างดีหรือดีและโรงเรียนมีสื่อความรู้เกี่ยวกับความเมตตากรุณาของนักเรียนให้นักเรียนได้ศึกษา

๕. การพัฒนาความเมตตากรุณาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ ๔ – ๕ โรงเรียนบ้านท่าฤทธิ อำเภอวังม่วง จังหวัดสระบุรี ผู้วิจัยดำเนินการพัฒนาตามแนวทางที่ได้กำหนดไว้เป็นเวลา ๒ เดือน เมื่อครบกระบวนการพัฒนาผู้วิจัยจึงเก็บข้อมูลหลังการพัฒนาเพื่อเปรียบเทียบผลก่อนและหลังการพัฒนา ซึ่งผลการพัฒนาความเมตตากรุณาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ ๔ – ๕ โรงเรียนบ้านท่าฤทธิ มีดังนี้

๕.๑ ด้านนักเรียน

๕.๑.๑ หลังการพัฒนาพบว่า นักเรียนส่วนมากมีระดับการความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเมตตากรุณาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ ๔-๕ โรงเรียนบ้านท่าฤทธิ มีความรู้ความเข้าใจส่วนมากเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เพิ่มขึ้นเมื่อพิจารณาความรู้ความเข้าใจที่

เปลี่ยนแปลงไปในทางที่เพิ่มขึ้นเป็นการรวมของถูกข้อพบที่นักเรียน (ร้อยละ ๕๙.๔๔) ก่อนพัฒนาไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเมตตากรุณาเมื่อรู้แล้วหลังการพัฒนาเพิ่มเป็น (ร้อยละ ๖๖.๙๗) นอกนั้นอยู่ในระดับค่อนข้างดี

๕.๑.๒ หลังการพัฒนาพบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ ๔ - ๕ โรงเรียนบ้านท่าฤทธิ มีค่าเฉลี่ยของเจตคติต่อการพัฒนาความเมตตากรุณาก่อนการพัฒนาถูกข้อพบที่นักเรียน (ร้อยละ ๘๑.๙๓) หลังการพัฒนาพบว่าเจตคตินักเรียนเพิ่มไปในทางที่เพิ่มขึ้นคิดเป็น (ร้อยละ ๘๘.๕๕) ส่วนมากมีระดับเจตคติเพิ่มสูงมากขึ้นจากก่อนการพัฒนาความเมตตากรุณา นอกนั้นอยู่ในระดับค่อนข้างดี

๕.๑.๓ หลังการพัฒนาพบว่า นักเรียนส่วนมากมีระดับการปฏิบัติหรือพฤติกรรมความเมตตากรุณาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ ๔ - ๕ ไปในทางเพิ่มขึ้นกว่าเดิมทั้ง ๒๐ รายการ อยู่ในระดับดีถึงดีมากและค่าเฉลี่ยก็เพิ่มขึ้น ทั้ง ๒๐ รายการ จากเดิมอยู่ในระดับพอใช้ ๑ รายการ ค่อนข้างดี ๖ รายการ นอกนั้นอยู่ในระดับค่อนข้างดี

๕.๒ ด้านโรงเรียน หลังการพัฒนาพบว่าผู้อำนวยการโรงเรียนและคณะครูได้ให้ความสนใจและใส่ใจ ในการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และสร้างจิตสำนึกถึงความเมตตากรุณา ให้แก่นักเรียนในทุกๆกิจกรรม ด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น ด้วยกิจกรรมและโครงการต่างๆและโรงเรียนก็มีสื่อที่แสดงถึงผลกระทบจากการขาดความเมตตากรุณาของนักเรียนได้ศึกษาเรียนรู้อีกด้วย

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยและพัฒนาความเมตตากรุณาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ ๔ - ๕ โรงเรียนบ้านท่าฤทธิ อำเภอวังม่วง จังหวัดสระบุรี สามารถนำมาเป็นข้ออภิปรายที่มีสาระสำคัญดังนี้

๑. สภาพปัจจุบันของการขาดความเมตตากรุณาของนักเรียนพบว่า นักเรียนยังขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับความเมตตากรุณาของนักเรียนและขาดจิตสำนึกในบทบาทและการทำหน้าที่ของตนเองเกี่ยวกับความเมตตากรุณาของนักเรียน จะทำอะไรต้องมีคนควบคุมอย่างเข้มงวด หากปล่อยให้ทำกันเองมักจะมีปัญหาตลอด เช่น ความประพฤติไม่เรียบร้อยบ้าง เกี่ยงกันทำงานบ้าง หรือบางครั้งไม่ทำเลยก็มี ทั้งนี้สาเหตุของปัญหาการขาดความเมตตากรุณาของนักเรียนอาจจะมาจกพื้นฐานของการปลูกฝังลักษณะนิสัยให้กับนักเรียนที่พ่อแม่ไม่มีเวลาดูแลเอาใจใส่ลูกเท่าที่ควร ซึ่งมีความสอดคล้องกับข้อเสนอแนะของ เฉลิม คำแก้ว (๒๕๓๐, หน้า ๖๐) ที่ว่า การปลูกฝังความเมตตากรุณาของนักเรียนนั้น สามารถกระทำได้ ถ้าทุกฝ่ายประสานความคิดและให้ความร่วมมืออย่างจริงจังนับตั้งแต่สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนาและสถานบันโรงเรียน ตลอดทั้งสถาบันสังคมซึ่งล้วนมีอิทธิพลในการสร้างเสริมความเมตตากรุณาแก่เยาวชนเป็นอย่างมาก

ด้านโรงเรียน พบว่าโรงเรียนยังขาดสื่อความรู้เกี่ยวกับเรื่องความความเมตตา กรุณา ของนักเรียนและครูไม่ค่อยได้อบรมให้ความรู้เกี่ยวกับโทษหรือผลเสียของการขาดความเมตตา กรุณาของนักเรียนเท่าที่ควร การจัดโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ อันเกี่ยวกับเรื่องความความเมตตา กรุณาของนักเรียน และขาดความร่วมมือกับผู้ปกครองนักเรียน ส่วนนี้นั้นอาจจะเกิดจากการที่โรงเรียนมุ่งเน้นในเรื่องผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหรือทางวิชาการมากเกินไป แต่ลืมกลับมา ดูพฤติกรรมของเด็กนักเรียน ดังนั้นจึงควรกลับมาสำรวจดูพฤติกรรมของนักเรียนให้มากขึ้น เพราะเป็นหน้าที่ของครูต้องให้การอบรม สั่งสอนต่อจากพ่อแม่ ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอแนะของ ประดิษฐ์ อูปรมัย (๒๕๔๓, หน้า ๑๙๘) ที่ว่าพ่อแม่และครูเป็นตัวแทนของสังคมในการปลูกฝัง ความความเมตตา กรุณาเกิดขึ้นในตัวเด็ก โดยเฉพาะช่วงแรกเกิดจนถึง ๖ ขวบและช่วงวัย ๖ ขวบถึง ๖ ขวบ ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ในช่วงวัยก่อนประถมศึกษาและวัยประถมศึกษา พฤติกรรม ของเด็กสามารถปรับให้เป็นตามแนวทางที่พึงประสงค์ได้ แต่หลังจากช่วงวัยดังกล่าวความผันแปรและสภาพแวดล้อมทางสังคม อาจทำให้คนวัยผู้ใหญ่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้บ้าง แต่ไม่ อาจลบล้างคุณลักษณะที่เคยได้รับเมื่อขณะยังเป็นเด็กได้ ครูจึงมีหน้าที่สานต่อพื้นฐานของ ลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพที่สำคัญจากวัยเด็ก

๒. แนวทางและวิธีการพัฒนาความเมตตา กรุณาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ ๔ - ๕ โรงเรียนบ้านท่าฤทธิ คือการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจและสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับ ความเมตตา กรุณาของนักเรียนแก่กลุ่มเป้าหมายและเสริมสร้างความร่วมมือจากผู้มีส่วน เกี่ยวข้องในการพัฒนาทั้งผู้ปกครองและโรงเรียนโดยเลือกแนวทางที่มีความเหมาะสมและ สามารถขยายผลได้ง่ายซึ่งแนวทางการพัฒนาที่ได้นั้นเกิดจากที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องร่วมกัน พิจารณาและหาข้อสรุปร่วมกันซึ่งตรงกับข้อเสนอของสายสมร ทองรักษ์ (๒๕๔๘, หน้า ๓๖) ว่า “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจำเป็นต้องเกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้วิจัยกับชุมชน ผ่านการวิพากษ์วิจารณ์จากมุมมองต่างๆของผู้มีส่วนได้เสียในชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่นๆ (strategic partner) มีการพิจารณาใคร่ครวญและไตร่ตรอง (trade off) โดยใช้ข้อมูล ประสบการณ์ การศึกษาเบื้องต้นของทุกฝ่ายร่วมกันจนกระทั่งเกิดความเห็นพ้องต้องกัน (consensus) ว่าสิ่งนั้นเป็นปัญหาที่ควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น

๓. ผลการพัฒนาความเมตตา กรุณาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ ๔ - ๕ โรงเรียนบ้านท่าฤทธิ โดยแนวทางที่กำหนดขึ้นจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายโดยเน้น กระบวนการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องและสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับความเมตตา กรุณา ของนักเรียนโดยสอดแทรกเนื้อหาลงกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ กิจกรรมเข้าอบรมค่ายคุณธรรมความ เมตตา กรุณา กิจกรรมหนังสือธนาคารความดี และจัดโครงการต่างๆเพื่อลดพฤติกรรมขาด ความเมตตา กรุณาของนักเรียน ทั้งนี้กิจกรรมที่ใช้ในการพัฒนานั้นต้องเน้นในการปฏิบัติให้ มากกว่าการอบรม สอดคล้องกับแนวคิดของวัชรียุทธธรรม (๒๕๔๑ หน้า ๕) ที่เสนอไว้ว่า คำนิยมเป็นสิ่งที่ไม่สามารถเสริมสร้างด้วยวิธีการอบรมได้ ควรจะใช้วิธีสอนให้เด็กได้เรียนรู้และ

พิจารณาชีวิตอย่างมีเหตุผล สอนให้รู้จักเลือกการกระทำ เรียนรู้ที่จะดำเนินชีวิตตามค่านิยมของตนเองด้วยการเลือกปฏิบัติอย่างอิสระด้วยตนเองจะดีกว่า หลังจากการพัฒนา พบว่านักเรียนมีระดับพฤติกรรมความเมตตาครูของนักเรียน ดีขึ้นโดยแบ่งเป็นด้านๆ ตามกรอบการวิจัย คือ ความเมตตาครูของนักเรียน ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นของนักเรียนส่วนมากมีระดับความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้นกว่าเดิมอยู่ในระดับมากและปานกลาง และค่าเฉลี่ยเป็นร้อยละที่เพิ่มขึ้นกว่าเดิม เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่นักเรียนปฏิบัติได้มากที่สุด คือ การที่แถมเห็นลูกนกตกจากต้นไม้มัดก็กักอยู่แถมเลยช่วยลูกนกตัวนั้นเอากลับขึ้นไปสู่รังเดิมแสดงว่าแถมเป็นคนมีความเมตตาครูณา (ร้อยละ ๘๕.๘) รองลงมาคือการที่นन्हเห็นเพื่อนกำลังยกขยะไปทิ้งนอกโรงเรียนเพื่อที่รถเก็บขยะจะมาเก็บ นन्हเห็นเพื่อนหนักมากจึงมาช่วยแสดงว่านन्हมีความเมตตาครูณา (ร้อยละ ๘๒.๖) รองลงมาอีกคือการที่ต้องช่วยน้องที่บาดเจ็บจากการเหยียบเศษแก้วพยาบาลและพาไปหาคุณครูแสดงว่าต้องมีความเมตตาครูณา (ร้อยละ ๘๘.๓) นอกนั้นอยู่ในระดับปานกลางถึงน้อย ความเมตตาครูณาด้านนักเรียน ส่วนมากมีระดับเจตคติเกี่ยวกับความเมตตาครูณาที่ดีขึ้นกว่าเดิมอยู่ในระดับสูงและปานกลาง และค่าเฉลี่ยร้อยละมากขึ้นกว่าเดิม เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าข้อที่นักเรียนปฏิบัติได้ในระดับมาก ได้แก่ การที่วิชัยเก็บขยะบริเวณบ้านและที่สาธารณะ แสดงว่าวิชัยมีความเมตตาครูณาต่อผู้อื่น ($\mu = 100$) การที่มินกับเพื่อนกำลังกินมะม่วงด้วยกันมีนปกผลมะม่วงจนพอประมาณให้เพื่อนกินด้วย แสดงว่ามินมีความเมตตา ครูณา ($\mu = 85.7$) การที่ปุ๋ยไปโรงเรียนเวลาพักเที่ยง ปุ๋ยได้ซื้อผลไม้มาแบ่งให้เพื่อนๆ แสดงว่าปุ๋ยมีความเมตตาครูณา ($\mu = 81.3$) นอกนั้นอยู่ในระดับปานกลาง ความเมตตาครูณาของนักเรียนด้านพฤติกรรมของเรียน นักเรียนส่วนมากมีระดับการปฏิบัติหรือพฤติกรรมดีขึ้นกว่าเดิมอยู่ในระดับดี ๗ รายการ อยู่ในระดับค่อนข้างดี ๘ รายการ ค่าเฉลี่ยสูงขึ้นกว่าเดิมทุกรายการ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่อยู่ในระดับดี คือ การช่วยผู้ปกครองทำงานบ้าน ($\mu = 4.50$) การให้เพื่อนยืมอุปกรณ์การเรียน ในเวลาเรียนและเวลาทำงานร่วมกัน ($\mu = 4.11$) การช่วยคุณครูปิดประตูหน้าต่างปิดไฟในห้องเรียนเมื่อเวลาเลิกเรียน ($\mu = 3.87$) การแบ่งเบาภาระจากการเลี้ยงน้องของพ่อแม่ ($\mu = 3.80$) เมื่อนักเรียนพบขยะในและนอกโรงเรียนเก็บไปทิ้งลงในถังขยะ ($\mu = 3.78$) นอกนั้นอยู่ในระดับค่อนข้างดีความเมตตาครูณาของนักเรียนด้านพฤติกรรมของนักเรียนส่วนมากมีระดับการปฏิบัติหรือพฤติกรรมดีขึ้นกว่าเดิมอยู่ในระดับค่อนข้างดีและค่าเฉลี่ยก็เพิ่มขึ้น ทั้ง ๗ รายการ จากเดิมอยู่ในระดับพอใช้ ๑ รายการ ค่อนข้างดี ๕ รายการ ซึ่งค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นจากก่อนการพัฒนาทุกรายการ แสดงว่าพฤติกรรมความเมตตาครูณาของนักเรียน ซึ่งเป็นพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรม ที่พึงประสงค์ สามารถพัฒนาได้ด้วยเทคนิคการปรับพฤติกรรม และเทคนิคการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม สอดคล้องกับงานวิจัยของอุบลรัตน์ ชวีวงศ์ (๒๕๔๔, หน้า ๖๘) ที่ว่า เทคนิคการปรับพฤติกรรมมีขั้นตอนที่ทำให้บุคคลตระหนักกับปัญหาของตนเองโดยเฉพาะการใช้วิธีควบคุมตัวเอง ทำให้บุคคลควบคุมพฤติกรรมของตนเองในการแสดงพฤติกรรมเป้าหมาย มีการเตือนตนเอง ประเมินตนเอง

เสริมแรงตนเอง ทำให้บุคคลได้เรียนรู้ที่จะควบคุมตัวเองในการทำงาน การเรียนให้ประสบผลสำเร็จอย่างมีกระบวนการและเป็นขั้นตอน

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการพัฒนาความเมตตากรุณาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ ๔ - ๕ โรงเรียนบ้านท่าฤทธิ อำเภอวังม่วง จังหวัดสระบุรี ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ๒ ลักษณะ ดังนี้

๑. ข้อเสนอแนะจากการวิจัยเพื่อการปฏิบัติ

๑.๑ โรงเรียนควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยเทคนิควิธีการที่หลากหลาย โดยจัดโครงการต่างๆ เช่น โครงการหนังสือธนาคารความดี โครงการเข้าค่ายอบรมคุณธรรมจริยธรรมด้านพัฒนาความเมตตากรุณา เพื่อปรับพฤติกรรมการขาดความเมตตากรุณาของนักเรียนอย่างต่อเนื่องในทุกระดับชั้น ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่๑ ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖

๑.๒ โรงเรียนควรจัดสื่อที่อ่านง่าย ภาษาที่ใช้ต้องง่ายต่อการเข้าใจ มีภาพประกอบคำบรรยาย โดยเน้นที่ภาพ ไม่ต้องเน้นคำบรรยายมากนัก อ่านหรือดูแล้วสะดุดตา สะดุดใจ สามารถเข้าถึงผู้อ่านทุกกลุ่มอายุทั้งเด็กและผู้ใหญ่

๑.๓ โรงเรียนควรให้ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับเมตตากรุณาของนักเรียน และส่งเสริมสนับสนุน พร้อมทั้งสร้างจิตสำนึกให้กับนักเรียน ด้วยเทคนิควิธีที่หลากหลายทั้งในส่วนที่เป็นกิจกรรมและโครงการหรืออื่นๆ โดยต้องทำให้สม่ำเสมอและต่อเนื่อง

๑.๔ ผู้ปกครองควรดูแล เอาใจใส่ต่อพฤติกรรมความเมตตากรุณาและให้คำแนะนำเกี่ยวกับการตระหนักถึงผลเสียที่เกิดจากการขาดความเมตตากรุณา ให้แก่ลูกอย่างถูกต้องและต่อเนื่อง

๒. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๒.๑ ควรมีการศึกษาวิจัยและพัฒนาความเมตตากรุณาของนักเรียนด้านอื่นๆ ที่เป็นปัญหาของนักเรียน

๒.๒ ควรมีการศึกษาและพัฒนาแก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาหรือมัธยมศึกษาในโรงเรียนสังกัดอื่นๆ เพื่อนำผลการศึกษาและพัฒนา มาเปรียบเทียบ

๒.๓ แนวทางและระยะเวลาในการพัฒนาต้องนำมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย โดยต้องคำนึงถึงความแตกต่างของบุคคล สถานที่ หรือชุมชนนั้นๆ เป็นสำคัญ